

Holland Festival '75

CONCERTGEBOUWORKEST
12 JUNI 1975

Concertgebouworkest
Concertgebouw - Amsterdam
donderdag 12 juni 1975 - 20.15 uur

Holland Festival

dirigent Kirill Kondrasjin

solisten Herman Krebbers, viool
Klaas Boon, altviool

programma

Alphons Diepenbrock
1862-1921
Ouverture 'De Vogels' (1917)

W. A. Mozart
1756-1791
Symphonie concertante in Es gr. t.,
K.V. 364 (1779)
voor viool, altviool en orkest

Allegro maestoso
Andante
Presto

Cadensen: W. A. Mozart

pauze

Hector Berlioz
1803-1869
Symphonie fantastique in c kl. t., op. 14 (1830)

Rêveries
Un bal
Scène aux champs
Marche au supplice
Songe d'une nuit du Sabbat - Dies irae -
Ronde du Sabbat

Kirill Kondrasjin

De Russische dirigent Kirill Kondrasjin werd in 1914 geboren en begon zijn muziekstudie op zesjarige leeftijd met pianolessen. Aan het Moskous Conservatorium studeerde hij directie bij B. Chalkin. Het eerste orkest dat hij leidde was het orkest van het Stanislavsky Theater in Moukou.

Na de voltooiing van zijn studie werd hij aangesteld bij de Kleine Opera in Leningrad en in 1943 werd hem de leiding van het belangrijkste opera-theater van Rusland, het Bolsjoi Theater, toevertrouwd.

Sinds 1960 legt Kondrasjin zich echter geheel toe op symfonische muziek en is hij eerste dirigent en artistiek leider van de Staatsfilharmonie in Moskou. Als gastdirigent leidde hij orkesten in verschillende Europese landen, de Verenigde Staten, Canada, Latijns Amerika, China en Korea. Sinds 1975 is hij vaste gastdirigent van het Concertgebouworkest, dat hij sedert 1968 herhaaldelijk heeft geleid.

Alphons Diepenbrock: Overture 'De vogels'

De ouverture voor Aristofanes' blijspel 'De Vogels' werd gecomponeerd in 1917 op verzoek van Amsterdamse gymnasiasten die het stuk in het volgende jaar ten tonele wilden brengen. Een opdracht, die een lang gekoesterde wens van de classicus Diepenbrock in vervulling deed gaan: het schrijven van toneelmuziek bij een klassiek Grieks stuk. De eerste uitvoering vond plaats in maart 1918 door het Concertgebouworkest onder leiding van de componist. 'Begin en einde van dit stuk schilderen de hoofdmomenten van het beroemde blijspel van de Griekse dichter: het fantastische plan om tussen hemel en aarde, hoog boven de misère van het dagelijks leven een nieuwe, ideale stad te stichten, waarover de vogels de heerschappij zullen voeren, en het zwevende, fladderende en fluitende element der vogels. Ingeleid door de loktonen, waarmee de hop de vogels oproept, vertolkt het langzame middendeel de klacht der nachtegaal', aldus Diepenbrock in zijn toelichting.

Herman Krebbers

Herman Krebbers, die in 1923 werd geboren, en reeds op negenjarige leeftijd zijn eerste concert gaf, werd opgeleid door Oskar Back. Na de Tweede Wereldoorlog nam zijn solistencarrière een hoge vlucht en hij maakte tournees door vrijwel geheel Europa, Zuid-Amerika en de Verenigde Staten (Carnegie Hall).

Met Herman Krebbers als solist werd een groot aantal grammofoonopnamen gemaakt, waarvan er één een Edison verwierf.

Hij bespeelt een Guarneri del Gesù uit 1741.

Verder is hij als hoofdleraar verbonden aan het Amsterdams Muzieklyceum en sinds 1973 is hij Officier in de Orde van Oranje Nassau.

W. A. Mozart: Concertante symfonie

Er werd in de jaren 1770-1780 door overgevoelige en dichterlijke naturen — wat vaak hetzelfde was — bijzonder veel geweend. De talloze uitingen van melancholische smart, die ons uit brieven, gedichten en romans bekend zijn, moogen ons nu overdreven aandoen, zij zijn alle de meer of minder gesublimeerde uitingen waarin een menselijke emotionaliteit, die zich opnieuw van haar kracht bewust werd, zich ontladde. Aan deze zogenaamd overdreven gevoelsuitingen danken wij bovendien kunstwerken van verstrekkende betekenis, die bewijzen dat de grote beweging, die later de Romantiek genoemd zou worden, haar wortels in deze tijd heeft (en misschien zelfs nog vroeger). Een passage als de volgende, voorkomend in een brief van Voss aan Ernestine Boie uit 1773, stond allerminst op zichzelf: 'Aber die schrecklichen drei Stunden, die wir noch in der Nacht zusammen waren, wer kann sie beschreiben! Jeder wollte den andern aufheitern, und daraus entstand eine solche Mischung von Trauer und verstellter Freude, die dem Unsinn nahe kam. (. . . .) Jetzt wollten wir durch Gesang die Traurigkeit zerstreuen; wir wählten Millers Abschiedslied. Hier war nun alle Verstellung vergebens; die Tränen strömten und die Stimmen blieben nach und nach aus (. . .) Wir fragten zehnmahl gefragte Dinge, wir schwuren uns ewige Freundschaft, umarmten uns, gaben Aufträge an Klopstock. Jetzt schlug es drei Uhr. Nun wollten wir den Schmerz nicht länger verhalten, wir suchten uns wehmütiger zu machen und sangen von neuem das Abschiedslied und sangen's mit Mühe zu Ende.'¹⁾

Het is dezelfde geestesgesteldheid die men in sommige werken van Goethe uit deze tijd (*Die Leiden des jungen Werthers* en *Wilhelm Meisters Lehrjahre*) terugvindt en die ook in de aangrijpende dialoog van het andante der Symphonie concertante van Mozart ons tegenklinkt. Trouwens, wat schreef Mozart kort na de schokkende ervaringen van zijn reis naar Mannheim en Parijs? '... heute kann ich nichts als weinen — ich habe gar ein zu empfindsames herz', en iets verder: 'mein Herz ist gar zu sehr zum weinen gestimmt!' (29 december 1778).

Dit andante is het juist, dat, als 'tegenkleur' tot de beide snelle delen, dit werk uitheft boven het niveau van de 'gezellige kout', een wel afwisselend maar vaak niet erg diepgaand gesprek, dat van huis uit het kenmerk van de concertante symfonie was. Deze kunstvorm, waarin altijd twee of meer orkest-instrumenten solistisch optreden, verenigt elementen van het oude concerto grosso en van de symfonie. Hij behoorde tot de geliefde bestanddelen van de programma's der openbare concerten in de tweede helft der 18e eeuw. Behalve Mozart hebben o.a. Joh. Chr. Bach, Karl Stamitz en Joseph Haydn aantrekkelijke werken op dit gebied geschreven.

M. F.

¹⁾ Ontleend aan Dr. Leo Balet, *Die Verbürgerlichung der deutschen Kunst, Literatur und Musik im 18. Jahrhundert* (1936).

Klaas Boon

Klaas Boon werd geboren op 18 april 1915 te Den Helder. Zijn eerste vioollessen ontving hij van zijn vader. Daarna kreeg hij zijn opleiding bij Dick Mesman en Oskar Back. Nadat hij enige jaren als violist bij het Concertgebouworkest werkzaam was geweest, begon hij altviool te spelen. Hij werd daarop bij de altviolen geplaatst en na een jaar benoemd tot solo-altist, in welke functie hij tot op heden werkzaam is. Klaas Boon is tevens hoofdleraar voor altviool aan het Amsterdams Conservatorium. Met het Concertgebouworkest speelde Boon o.m. de concerten van Stamitz, Bartók, Walton en Serly. De première van het Altvioolconcert van Henkemans werd in januari 1955 door het Concertgebouworkest gegeven, eveneens met Klaas Boon als solist. Sinds 1969 maakt hij deel uit van het door hem opgerichte Concertgebouw-Pianokwartet, dat inmiddels een uitgebreid repertoire tot klinken heeft gebracht.

Willi
dekt
inspi
de 2
de E
tasie
act
te w
niet
Smi
De
aan
'epis
tuss
het
wer
stre
een
de
kort
of d
rend
Ber
orke
zien
hoo
pau
bijz
der
Ber
sam
en
afbr
aan
wez
De
die
ope
Ber
dat
muz
zijn
Kon
Dra
Een
har
(vo
ged
en
Op
Mid
Taf
Hij
har
der
Ma
Hij
ter
rin
Dra
Hi
lie

Hector Berlioz: Symphonie fantastique

William Shakespeare, wiens dramatisch genie in de 18de eeuw opnieuw ontdekt werd, is voor vele kunstenaars in het tijdperk der romantiek een bron van inspiratie geweest, die in sommige gevallen bijna tot een obsessie werd. Toen de 24-jarige Berlioz voorstellingen van stukken van Shakespeare zag, waarin de Engelse actrice Harriet Smithson optrad, werd zowel zijn scheppende fantasie als zijn ontvlambaar gemoed geprikkeld. Een hevige hartstocht voor de actrice ontwaakte in hem en hij liet niets onbeproefd om haar belangstelling te wekken. De concerten met eigen werken die hij daartoe gaf, leidden echter niet tot het gewenste resultaat; pas in 1833 vond het huwelijk van Harriet Smithson en Hector Berlioz plaats.

De symfonie werd geschreven in een periode dat Berlioz alle redenen had aan de verwezenlijking van zijn dromen te wanhopen. Met de ondertitel 'episode uit het leven van een kunstenaar', duidt hij de nauwe betrekking tussen persoonlijke belevenissen en de muziek aan en daarmee dus tevens het subjectieve karakter van deze muziek. Het is niet het eerste symfonische werk van programmatisch karakter, maar er zijn er weinig met zulk een vèrstrekkende invloed en daardoor neemt het in de literatuur van de 19de eeuw een geheel afzonderlijke plaats in. Niet alleen hierdoor trouwens: want wie de partituur legt naast die van grote symfonische werken, die gelijktijdig of kort tevoren geschreven werden, zoals de Negende symfonie van Beethoven of de grote symfonie in C van Schubert, wordt getroffen door de verbijsterende oorspronkelijkheid in melodisch, harmonisch en orkestraal opzicht. Berlioz voegt aan het orkest de cornets à pistons toe, die voor het Franse orkest van de vorige eeuw karakteristiek zullen blijven; de harpen, juist voorzien van een mechaniek, dat hun bruikbaarheid in het orkest aanmerkelijk verhoogt, komen in het tweede deel met een belangrijke partij naar voren. Twee paukenisten heeft Berlioz nodig, de kleine schelle es-klarinet wordt, met een bijzondere functie, in het laatste deel voorgeschreven. En daarmee is de reeks der verbluffende vernieuwingen nog geenszins uitgeput.

Berlioz gaf de toehoorders een gedrukt 'programma' in handen, waarvan de samenvatting hieronder volgt. Dat de muziek zelf voor een deel reeds eerder en dus onder geheel andere omstandigheden was geschreven, doet wel afbreuk aan de geloofwaardigheid van het programma, maar verandert niets aan de nieuwe houding van de componist ten opzichte van de muziek, die wezenlijk anders is dan b.v. die van een Mendelssohn of een Schubert.

De muziek van de inleiding van het eerste deel is ontleend aan een romance, die hij als 17-jarige componeerde, de mars (vierde deel) is afkomstig uit de opera *Les Francs-Juges* en het vijfde deel gedeeltelijk uit zijn *Faust-scènes*. Berlioz zag echter kans de verschillende delen te verbinden door één thema, dat telkens terugkeert, in steeds nieuwe gedaante, de z.g. 'idée fixe', het muzikale symbool van de dwangvoorstelling, waaronder hij tengevolge van zijn hartstocht lijdt.

Kort samengevat luidt het programma als volgt:

Droombeelden, hartstochten (eerste deel)

Een jong musicus wordt, in een toestand van ziekelijke overgevoeligheid, hartstochtelijk verliefd op een ideaal vrouwelijk wezen, dat hij in zijn geest (volgens de latere lezing: onder invloed van opium) verbindt met een muzikale gedachte. Deze 'idée fixe' vervolgt hem door al zijn vreugde, woede, afgunst en vroomheid heen.

Op een bal (tweede deel)

Midden tussen het feestgewoel ziet hij de geliefde weer.

Tafereel in de natuur (derde deel)

Hij hoort in de verte twee herders blazen. De stille avond brengt vrede in zijn hart, tot hij háár ziet, en twijfel en onrust feer in hem oplaaien. Eén der herders blaast opnieuw. Zonsondergang. Onweer ver weg.

Mars naar het schavot (vierde deel)

Hij droomt dat hij de geliefde gedood heeft, en naar de plaats van zijn eigen terechtstelling gevoerd wordt. Vlak voor hij sterft hoort hij, als laatste herinnering aan haar, de idée fixe.

Droom van een heksensabbat (vijfde deel)

Hij ziet zijn eigen begrafenis gevierd door heksen en monsters. Ook de geliefde mengt zich onder hen, maar ontaard en ordinair (verbastering van de

idée fixe door de Es-klarinet!). Doodsklokken, parodie op het Dies Irae, heksenrondedans.

De toelichting werd later gewijzigd door Berlioz, toen hij een vervolg op de *Symphonie fantastique* schreef: *Lélio, ou le retour à la vie*, een lyrisch monodrama. Die gewijzigde versie is minder overtuigend en bovendien alleen bestemd voor de gecombineerde uitvoering der beide werken.

M. F.